

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ
ГОТІВКОВИХ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ГРОШОВО-
КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ**

Студентки 2 курсу, 6-мз
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Фінансове право»

Золотарьова Каріна
Валеріївна

Науковий керівник
к.ю.н., доцент

Сударенко Олена
Володимирівна

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

Ніколаєва Людмила
Вікторівна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОТІВКОВИХ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ГРОШОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	7
1.1. Правове регулювання здійснення готівкових та безготівкових розрахунків в Україні.....	7
1.2. Новації законодавства у сфері реєстраторів розрахункових операцій.....	16
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОТІВКОВИХ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ГРОШОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	28
2.1. Правове регулювання адміністративної та фінансової відповідальності за порушення у сфері розрахунків.....	28
2.2. Правові засади застосування кримінальної відповідальності за порушення у сфері розрахунків.....	41
2.3. Відповідальність за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.....	50
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку суспільних відносин в Україні характеризується деформаціями системи розрахункових відносин. Тому вивчення питань правового регулювання готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування набуває нових обрисів своєї актуальності. Це пов'язано з тим, що кожна із систем розрахункових відносин має свої особливості щодо їх застосування. Однак, особливих рис у суспільному житті набуває безготівкова форма розрахунків. Оскільки, безготівкова форма розрахунків має велику значимість для стабільного розвитку економіки нашої держави. Тому важливого значення набуває здійснення і вдосконалення ефективного механізму готівкового і безготівкового грошового обігу в Україні.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах достатньо широко використовуються безготівкові розрахунки, вони показали себе як ефективні та дуже зручні. Частина європейських держав вже встановили деякі правила відносно цього, а саме граничні суми готівкових розрахунків, тому і Україна з цього питання підтримує міжнародний досвід розвинутих держав.

В сучасному світі електронних технологій роль готівкових грошей зменшується, осучаснюється контроль за проведенням готівкових та безготівкових розрахунків. Безготівкові розрахунки є однією з основних форм взаємодії між покупцями продукції, виробниками і постачальниками. Використання такої форми розрахунків економить час, який використовують клієнти для доступу до своїх вкладів, а також призводить до скорочення поточних витрат і стабілізує рух грошових коштів.

Слід зазначити, що означене коло питань було предметом дослідження багатьох науковців-теоретиків та юристів-практиків, результати яких знайшли своє відображення в монографіях, відповідних розділах підручників і навчальних посібників, наукових статтях. Основні аспекти юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-

касового обслуговування досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені такі, як: Є.О.Алісов, І. Безклубий, О. Пафик, Ю.В. Ващенко, Л.К. Воронова, О.П. Єлезаров, С.І. Іловайський, О. В. Костюнік, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська, В.А. Лебедєв, А.О. Монаєнко, І.Х. Озеров, В. В. Побережна, Н.Ю. Пришва, М.Ф. Рибченко, О. В. Сударенко, М.М. Туган-Барановский О. Хівренко, І. Янжул, Ю. Ярмолівський та ін.

Роботи вказаних авторів мають велике наукове і практичне значення. Водночас, ці питання потребують нових наукових досліджень.

Крім цього, актуальність нашого дослідження полягає у потребі осмислення та вивчення нових Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг», які потребують нових наукових досліджень.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб дослідити правові засади юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування, а також на їх основі виробити шляхи удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

На розв'язання мети дослідження були поставлені такі **завдання**:

- здійснити комплексний аналіз нормативно-правової бази з питань регулювання готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування;
- проаналізувати новації у правовому регулюванні застосування реєстраторів розрахункових операцій;
- визначити основні види правопорушень, що вчиняються в цій сфері;
- проаналізувати норми адміністративного та фінансового права щодо відповідальності за порушення у сфері розрахунків;

- проаналізувати норми кримінального закону, які передбачають відповідальність за скоєння суспільно-небезпечних діянь у досліджуваній сфері правових відносин;

- визначити та обґрунтувати можливі напрямів подальшого удосконалення правових засад регулювання правових відносин у сфері розрахунків.

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини, що виникають у процесі правового регулювання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування.

Предметом дослідження є юридична відповідальність за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і поставлених завдань було використано загальнонаукові (діалектичний, історичний, системний, аналізу і синтезу) і спеціальні (порівняльно-правовий, метод тлумачення правових норм) методи наукового пізнання. За допомогою діалектичного та історичного методів визначено основні закономірності розвитку неправомірних діянь у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування (п. 1.1.-1.2.). Узагальнення явищ і процесів, що супроводжують появу та розвиток правопорушень в досліджуваній сфері, аналіз правозастосовної та судової практики здійснено за допомогою системного методу і методів аналізу та синтезу (п. 2.1.-2.2.). Завдяки порівняльно-правовому методу досліджено законодавство (правові норми) з питань запобігання та припинення неправомірних діянь в сфері розрахунків. Для виявлення відповідності норм права суспільним відносинам застосовувався метод тлумачення правових норм (п. 3.1.-3.2.). Метод прогнозування при визначенні напрямів подальшого удосконалення правових засад регулювання правових відносин у сфері розрахунків (п. 3.2.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в законотворчій діяльності при усуненні наявних прогалин правового

регулювання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування. Результати та висновки, представлені в цьому дослідженні, може бути використано в правозастосовній діяльності.

Отримані в роботі результати можуть бути використані при підготовці до лекційних та семінарських занять для студентів спеціальностей права, економіки, або стати базою для написання окремої статті чи монографії.

Окремі положення, висновки та пропозиції, викладені у даному дослідженні, мають дискусійний характер і можуть становити основу для подальших наукових досліджень.

Структура роботи відповідає поставленій меті та дослідницьким завданням. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів (5 підрозділів), висновків, списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи становить 73 сторінок (основний текст – 65 сторінок). Список використаних джерел – 73 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОТІВКОВИХ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ГРОШОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

1.1. Правове регулювання здійснення готівкових та безготівкових розрахунків в Україні

Грошова система традиційно виступає основною конструкцією всього фінансового господарства та фінансової системи будь-якої держави. Загальновідомо, що гроші можуть існувати в готівковій та безготівковій формі. У сучасних умовах забезпечення соціально-економічного розвитку, який і виступає основною метою та функцією фінансової діяльності держави й територіальних громад, основна увага з боку держави приділяється питанням правового регулювання готівкових та безготівкових розрахунків. В сучасному світі електронних технологій роль готівкових грошей зменшується, осучаснюється контроль за проведенням готівкових та безготівкових розрахунків.

Безготівкові розрахунки (cashless payments) – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [14, п.1.4].

Здійснення безготівкових розрахунків спрямоване на прискорення виконання зобов'язань у грошовій формі та оборотності грошової маси, на скорочення обігу готівкових коштів і зниження витрат на їх обіговість. В Україні безготівкові розрахунки здійснюються через банки, інші фінансові установи, і які є учасниками платіжних систем, якщо інше не впливає із закону та не обумовлено формою використовуваного безготівкового розрахунку.

Порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні регулюють, насамперед, Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України «Про

платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ [3; 4; 6; 7; 8; 14]. У ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» закріплено, що НБУ визначає форми платежів. Нацбанк установлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів, а також платіжних інструментів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій і розрахунків. Загальний термін банківських розрахунків не повинен перевищувати трьох операційних днів у межах України [6, ст. 7].

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність», безготівкові розрахунки проводять на підставі розрахункових документів на паперових носіях або в електронному вигляді. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, векселі, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові й кредитові платіжні інструменти, що застосовуються у міжнародній банківській практиці [8, ст. 52]. Перелік платіжних документів, як форм безготівкових розрахунків, міститься у ст. 347 Господарського кодексу України [3, ст. 347].

Стаття 4 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» закріплює, що види розрахунків визначаються законами та прийнятими на їх підставі нормативно-правовими актами НБУ [7, ст.4]. До платіжних інструментів, що їх використовують при безготівкових розрахунках, чинне законодавство зараховує: платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, розрахунковий чек, акредитив, меморіальний ордер [18, с. 34-35]. Платіжна картка (payment card) – електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів

у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [7, п.1.27]. Порядок використання та обігу векселів, як одного із видів платіжних інструментів, регулюють Закони України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про обіг векселів в Україні», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», нормативно-правові акти НБУ [7; 9; 10].

Кошти з рахунків можуть списуватися лише за дорученнями власників рахунків або за розпорядженнями стягувачів у встановлених законодавством випадках. Доручення платників та розпорядження стягувачів про списання коштів із рахунків платники та стягувачі складають на відповідних бланках розрахункових документів, форму та порядок оформлення яких визначає Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті. Платник може давати доручення про списання коштів зі свого рахунку у формі електронного розрахункового документа, якщо це передбачено договором між ним і банком [14].

Для забезпечення можливості здійснення розрахунків у безготівковій формі законодавством України передбачено ряд обмежень щодо здійснення готівкових розрахунків, зокрема, законодавством зменшуються види діяльності, які суб'єкти господарювання мають можливість проводити без застосування реєстраторів розрахункових операцій, які фіксують здійснення готівкових розрахунків. Водночас, враховуючи сучасний стан розвитку технологій, держава дозволяє певні новації.

У жовтні 2018 року Міністерство фінансів України спростило правила роботи з касовими апаратами. [15]. Завдяки цьому підприємці можуть швидше реєструвати касові апарати і мають менше паперової роботи. Набув чинності наказ Міністерства фінансів №64 «Про затвердження нового порядку ведення реєстру екземплярів реєстраторів розрахункових операцій (реєстр екземплярів РРО) та реєстру центрів сервісного обслуговування реєстраторів розрахункових операцій (реєстр ЦСО)» [15].

На сьогодні реєстрація РРО здійснюється за спрощеною процедурою. Достатньо однієї заяви, яку можна подати в електронній формі без додатків. Спрощення реєстраційної процедури забезпечується за рахунок запровадження електронного обміну документами між усіма суб'єктами відносин у сфері застосування РРО. Для цього центральний податковий орган розробив нові електронні форми документів та створив сервіси в Електронному кабінеті, що дозволяють виробникам (постачальникам) подавати заяви, а ЦСО – повідомляти про укладені договори. Усі процедури здійснюються в електронній формі. За бажанням суб'єкти господарювання можуть подати заяву про реєстрацію реєстраторів розрахункових операцій у паперовій формі та отримати реєстраційне посвідчення у паперовій формі. Заяви про включення до реєстрів екземпляру РРО/ЦСО та повідомлення ЦСО можуть підписуватись уповноваженими особами виробників (постачальників) або ЦСО, яким делеговано право підпису електронних документів та направлені повідомлення про надання інформації щодо електронного цифрового підпису в електронному вигляді за формою, встановленою Порядком обміну електронними документами з контролюючими органами. Наказом № 64 визначений період (два місяці) та особливості первинного формування і наповнення реєстру екземплярів РРО. Протягом трьох місяців для первинної реєстрації РРО, які не включені виробниками до реєстру екземплярів РРО, власники повинні будуть додавати до заяви паспорти (формуляри) таких РРО та паспорти модема (у разі застосування зовнішнього модема), а також копії документів, які підтверджують факт купівлі або безоплатного отримання РРО у власність, іншого документа, що підтверджує право власності або користування РРО. [15]

Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері готівкового обігу встановлено в п. 7 Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління НБУ від 29.12.2017 №148. Якщо перевірка підприємства (підприємця) виявила порушення, то за її результатами складають акт про перевірку дотримання порядку ведення операцій з готівкою; якщо порушень не виявлено — довідку. Передбачені штрафи

в повному обсязі стягують до Державного бюджету України в порядку, встановленому законодавством [13, п.7].

За порушення касової дисципліни чинне законодавство встановлює заходи фінансової й адміністративної відповідальності. Відповідальність за порядок ведення операцій з готівкою покладають на підприємців, керівників підприємств, головних бухгалтерів. Санкції за порушення касової дисципліни застосовують уповноважені органи державної влади, передусім Державної податкової служби України [19, с. 12].

Під час фактичних та документальних перевірок, податкові органи здійснюють контроль за виконанням підприємствами вимог Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. Під час перевірок з'ясовують наявність у підприємства касової книги. Підпунктом 9 п. 3 розділу I Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою № 148 визначено, що касова книга — це документ установленної форми, що застосовується для здійснення первинного обліку готівки в касі, а також відповідність її оформлення вимогам законодавства України [13, п.3]. Перевіряють правильність ведення касової книги, оформлення в ній касових операцій із приймання та видачі готівкових коштів, у тому числі за строками, відповідність зазначених у ній сум прийнятої до каси або виданої з неї готівки даним прибуткових та видаткових касових ордерів, якість і своєчасність записів касира згідно із зазначеними в касовій книзі касовими документами, наявність підпису бухгалтера, який перевіряв записи в касовій книзі за кількістю отриманих ним касових ордерів, правильність підрахунку в касовій книзі фактичних залишків готівки в касі на кінець дня тощо.

Крім того, під час перевірки з'ясовують правильність заповнення всіх реквізитів прибуткових і видаткових касових ордерів та видаткових відомостей: поставлення потрібних дат, номерів, сум, зазначення підстав для їх виписування, наявність підписів службових осіб і одержувачів коштів, відбитків печаток та штампів, підписів про отримання готівки, правильність оформлення депонованих сум. Установлюють наявність журналу реєстрації прибуткових і видаткових

касових документів та книги обліку прийнятих та виданих касиром грошей і правильність їх ведення, а також правильність відображення в касових документах номерів кореспондуючих рахунків, відповідність між кореспонденцією рахунків, внесених до касової книги та зазначених у касових ордерах, наявність необхідних виправдних документів, що додаються до касових ордерів (накладні, рахунки, рахунки-фактури, довідки тощо) із позначками про погашення.

Метою перевірки дотримання касової дисципліни є також встановлення фактів повноти та своєчасності оприбуткування в касах готівкових надходжень, одержаних суб'єктом перевірки за реалізовану продукцію, виконані роботи, надані послуги, позареалізаційні операції тощо. Одним із способів такої перевірки є звіряння банківських виписок за датами та сумами коштів, одержаних з банку та відповідних записів у касовій книзі з даними прибуткових касових ордерів. Здійснюють також інші заходи, передбачені, зокрема, Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні.

За порушення у сфері організації та проведення готівкових, безготівкових розрахунків, грошово-касового обслуговування застосовують заходи юридичної відповідальності, що мають фінансовий характер. Зокрема, чинне законодавство передбачає фінансові санкції, що їх застосовують до порушників правил здійснення операцій з готівкою. Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12.06.1995 р. № 436/95 в редакції від 07.09.2001 р. № 802 (зі змінами) встановлює, що в разі порушення юридичними особами всіх форм власності, фізичними особами громадянами України, іноземними громадянами та особами без громадянства, які є суб'єктами господарювання, а також постійними представництвами нерезидентів, через які повністю або частково здійснюється підприємницька діяльність, норм із регулювання обігу готівки у національній валюті, встановлених НБУ, до них застосовують фінансові санкції у вигляді штрафу:

- за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касах — у двократному розмірі сум виявленої понад лімітної готівки за кожен день;

- за неопробування (неповне та/або несвоєчасне опробування у касах готівки — у п'ятикратному розмірі не опробуваної суми;
- за витрачання готівки з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг та інших касових надходжень, окрім коштів, отриманих із кас установ банків на виплати, пов'язані з оплатою праці, за винятком екстрених (невідкладних) обставин — соціальних виплат громадянам на поховання, допомоги при народженні дитини, самотнім та багатодітним матерям, на лікування в разі хвороби, компенсацій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, за наявності податкової заборгованості — в розмірі здійснених виплат;
- за перевищення встановлених термінів використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових коштів під звіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів — у розмірі 25% виданих під звіт сум;
- за проведення готівкових розрахунків без подання одержувачем коштів платіжного документа, а саме товарного або касового чека, квитанції до прибуткового ордера, іншого письмового документа, який би підтверджував сплату покупцем готівкових коштів, — у розмірі сплачених коштів;
- за використання одержаних в установі банку готівкових коштів не за цільовим призначенням — у розмірі витраченої готівки;
- за невстановлення установами банків лімітів залишку готівки в касах — штраф у п'ятдесятикратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожен випадок такого невстановлення [12].

Водночас слід зазначити, що засади відповідальності встановлено Указом Президента України, отже, підзаконним нормативно-правовим актом, що є порушенням п.22, ч.1, ст. 92 Конституції України [1]. Про неконституційність застосування заходів відповідальності, встановлених підзаконними актами було зазначено, що у 2001 році у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини

першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30.05.2001 № 7-рп/2001 [16].

Правила організації контролю за дотриманням норм з регулювання обігу готівки встановлює Нацбанк за погодженням із Державною податковою службою України .

Застосування штрафних санкцій за порушення у сфері готівкових розрахунків входить до компетенції органів Державної податкової служби України. Контроль за дотриманням норм з регулювання обігу готівки в національній валюті здійснюють органи Державної податкової служби, Державної аудиторської служби, Міністерства внутрішніх справ України та фінансові органи, а дотримання банками — НБУ [73, с.44].

У свою чергу, у сфері безготівкових розрахунків підстави та заходи відповідальності закріплено в Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 зі змінами. Так, за несвоєчасне списання зарахування коштів з рахунків на рахунки клієнтів банки несуть відповідальність згідно з чинним законодавством та укладеними договорами. Платник несе відповідальність перед банком, що його обслуговує, згідно з укладеним між ними договором [14].

Крім фінансової відповідальності за порушення правил ведення касових операцій до посадових осіб застосовують також адміністративну відповідальність у вигляді штрафу, визначену ст. 164-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає застосування відповідальності за порушення законодавства з фінансових питань. Зокрема, штрафні санкції накладають на підприємства за несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, порушення правил ведення касових операцій, перевищення встановлених лімітів каси, неповне та несвоєчасне оприбуткування у касах готівки; перевищення встановлених термінів використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових коштів під звіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів, витрачання готівки з виручки на виплати, пов'язані з оплатою праці, за наявності податкового боргу, використання одержаних в

установі банку готівкових коштів не за цільовим призначенням, проведення готівкових розрахунків без подання одержувачем коштів платіжного документа, який підтверджував би сплату покупцем готівкових коштів [5, ст.164-2].

Для забезпечення здійснення належного контролю з боку податкових органів за готівковими розрахунками Центральний податковий орган включив до реєстру реєстраторів розрахункових операцій 8 новітніх моделей програмних комплексів, призначених для реєстрації розрахункових операцій. Раніше в Україні дозволили використовувати смартфони та планшети замість касового апарату - Державна податкова служба включила до реєстру реєстраторів розрахункових операцій 8 новітніх моделей програмних комплексів, призначених для реєстрації розрахункових операцій. Реєстрація касових апаратів буде здійснюватись за спрощеною процедурою - щоб отримати свідоцтво, необхідна лише заява на реєстрацію, яку можна подати в електронному вигляді.

Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення. Підrobка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, а так само придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підrobлених документів на переказ чи платіжних карток або їх використання чи збут — карається штрафом від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавленням волі на строк до трьох років. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, - караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [2].

Отже, безготівкові платежі є одним з основних способів розрахунків між суб'єктами господарювання як в нашій державі, так і в інших державах світу. Безготівкові розрахунки дають змогу значно скоротити кількість готівкових грошових коштів, що знаходяться в обігу в державі.

Порядок здійснення готівкових та безготівкових розрахунків суворо регламентований законодавством України. Проведення розрахункових платежів через банк зменшує рівень необхідності наявності готівки, що дає можливість

концентрації в банку вільних грошових коштів для кредитування, забезпечує їх збереження та ефективно використання, оптимізує й пришвидшує грошовий обіг. Безготівкові розрахунки дають змогу суттєво знизити затрати обігу, пов'язані з грошовими платежами, мінімізувати кількість грошей, що знаходиться в обігу, забезпечити раціональне користування всіма тимчасово вільними коштами, значно прискорити розрахунки, зокрема прискорити їх шляхом запровадження новітніх засобів електронного зв'язку. Осучаснено контроль за проведенням розрахункових розрахунків, зокрема затвердженням нового порядку ведення реєстру екземплярів реєстраторів розрахункових операцій. Осучаснення потребують і відповідальність за порушення у сфері здійснення готівкових та безготівкових розрахунків. Скасування Указу Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки», є позитивним явищем, оскільки даний документ не належить до законів, що є порушенням пп. 22 ч.1 ст.92 Конституції України.

1.2. Новації законодавства у сфері реєстраторів розрахункових операцій

Досліджуючи питання юридичної відповідальності за порушення у сфері готівкових та безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування варто проаналізувати особливості та порядок застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг.

Перш за все, слід зазначити, що проблемними особливостями правового регулювання відносин у сфері застосування РРО належать такі: 1) застосування РРО традиційно супроводжується необхідністю дотримання значної кількості технічних норм, за порушення яких передбачені суттєві санкції; 2) наявні технічні норми щодо застосування паперових книг обліку розрахункових операцій (далі – КОРО) в умовах електронної контрольної стрічки не відповідають вимогам об'єктивно існуючих в інформаційну епоху суспільних відносин; 3) практика

фінансового контролю, підтримана невинуватою судовою практикою, незважаючи на чіткий сигнал законодавця, продовжує непропорційне втручання в господарську діяльність у вигляді значних штрафів за дрібні технічні порушення.

Основним законодавчим актом у розглядуваній сфері є Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі – Закон про РРО), який є спеціальним законом. Дія цього Закону поширюється на усіх суб'єктів господарювання, їх господарські одиниці та представників (уповноважених осіб) суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі [7].

Слід наголосити, ст. 2 Закону визначено, що розрахункова операція – це приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки – оформлення відповідного розрахункового документа щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або у разі повернення товару (відмови від послуги) – оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця.

Також, згадуючи про наявність у сфері застосування РРО значної кількості технічних норм, за порушення яких настає відповідальність, слід звертати увагу на передбачені законодавством: 1) необхідність попереднього програмування номенклатури та кількості; 2) необхідність роздрукування різноманітних звітних чеків та інших аналогічних документів, крім фіскальних чеків та реєстрації технічних операцій; 3) суворі вимоги до змісту фіскальних чеків; 4) необхідність ведення КОРО на додаток до застосування РРО; 5) неоднозначність правил щодо застосування РРО у здійсненні операцій з платіжними картками [8].

Розрахунок платіжною картою за товар чи послугу вже став звичною справою. Як у сфері торгівлі здійснюються розрахунки через платіжні термінали і як це впливає на облік суб'єкта господарювання - продавця товарів Покупці

мають право розраховуватися за товари та послуги у зручний для них спосіб: розрахунок готівкою чи розрахунок платіжною карткою. Для цього у сфері торгівлі використовують платіжні термінали. Під терміном «платіжний термінал» розуміють електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунку, у т. ч. видачі готівки, отримання довідкової інформації, друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу. Крім того, у великих торговельних центрах використовують програмно-технічні комплекси самообслуговування. Ці пристрої дають користувачам змогу переказувати кошти, а також виконувати інші операції відповідно до функціональних можливостей цього пристрою без безпосередньої участі касира (п. 1.32-1, 1.32-2 Закону України «Про платіжні системи і переказ коштів в Україні» [37] далі — Закон № 2346). Проте розрахунок платіжною карткою не завжди може бути реалізований. Обов'язок приймати спеціальні платіжні засоби для здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) покладено на тих суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сфері продажу товарів, громадського харчування та послуг і які використовують реєстратори розрахункових операцій РРО відповідно до Закон про РРО [48].

Однак, застосування РРО має свої особливості. До 1 жовтня 2020 року реєстратори розрахункових операцій та/або програмні реєстратори розрахункових операцій не застосовуються платниками єдиного податку другої - четвертої груп (фізичними особами - підприємцями) незалежно від обраного виду діяльності, обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1000000 гривень, крім тих, які здійснюють:

реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту;

реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення та надання платних послуг у сфері охорони здоров'я.

З 1 жовтня 2020 року до 1 січня 2021 року реєстратори розрахункових операцій та/або програмні реєстратори розрахункових операцій не застосовуються платниками єдиного податку другої - четвертої груп (фізичними

особами - підприємцями), обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1000000 гривень, незалежно від обраного виду діяльності, крім тих, які здійснюють:

реалізацію товарів (надання послуг) через мережу Інтернет;

реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту;

реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення та надання платних послуг у сфері охорони здоров'я;

реалізацію ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння;

роздрібну торгівлю вживаними товарами в магазинах (група 47.79 КВЕД);

діяльність ресторанів, кафе, ресторанів швидкого обслуговування, якщо така діяльність є іншою, ніж визначена пунктом 11 статті 9 Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг";

діяльність туристичних агентств, туристичних операторів;

діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення (група 55.10 КВЕД);

реалізацію текстилю (крім реалізації за готівкові кошти на ринках), деталей та приладдя для автотранспортних засобів відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

У разі перевищення платником єдиного податку другої - четвертої груп (фізичною особою - підприємцем) в календарному році обсягу доходу 1000000 гривень, застосування реєстратора розрахункових операцій та/або програмного реєстратора розрахункових операцій для такого платника єдиного податку є обов'язковим. Застосування реєстратора розрахункових операцій та/або програмного реєстратора розрахункових операцій починається з першого числа першого місяця кварталу, наступного за виникненням такого перевищення, та

продовжується в усіх наступних податкових періодах протягом реєстрації суб'єкта господарювання як платника єдиного податку".

Еквайринг - послуга технологічного, інформаційного обслуговування розрахунків за операціями, що здійснюються з використанням електронних платіжних засобів у платіжній системі. Банк має право передати електронний платіжний засіб у власність користувача або надати йому в користування (в оренду) у порядку, визначеному договором. Для забезпечення процесу приймання платіжних карток суб'єкт господарювання (торговець) має укласти договір еквайрингу з банком-еквайєром, який займається встановленням та обслуговуванням платіжних терміналів. Такий банк-еквайєр торговець може обрати на власний розсуд [60]. Договір, укладений з банком-еквайєром, надає торговцеві право приймати від споживачів до оплати товарів платіжні картки. Відповідно до договору банк бере на себе зобов'язання перераховувати кошти з карткового рахунку покупця на поточний рахунок торговця на підставі оброблених документів. При цьому розрахунки за операції з банківськими платіжними картками між еквайєрами і торговцями у межах України здійснюють винятково у гривнях згідно з правилами і в порядку, обумовленому в договорі. За договором еквайрингу до кола обов'язків банку-еквайєра зазвичай входить навчання працівників суб'єкта господарювання технологій проведення та оформлення операцій із використанням платіжних терміналів, виконання техобслуговування, ремонту, заміни несправного обладнання тощо. За цей комплекс послуг банки отримують плату, розмір якої, як правило, обчислюють у відсотках суми проведених операцій. Розмір плати за розрахункове обслуговування, яку торговець сплачує еквайєру, встановлюють у договорі еквайрингу. Свого часу НБУ рекомендував банкам встановлювати комісійну винагороду за обслуговування торговців, які провадять господарську діяльність у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, у розмірі, що не перевищує 2% суми вартості товарів (послуг), проданих (наданих) із застосуванням спеціальних платіжних засобів [13].

Розрахунок платіжною картою проходить за загальними правилами документообігу за операціями з використанням електронних платіжних засобів, що прописані у розділі VII Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням № 705. Операції, що їх здійснюють із використанням електронних платіжних засобів за допомогою платіжних терміналів, мають бути оформлені квитанцією платіжного терміналу. Інформація щодо операцій, здійснених із застосуванням платіжних терміналів, може бути передана еквайеру в процесі авторизації або збережена в пам'яті терміналу у формі журналу (реєстру), який передається еквайеру в узгоджені строки. Операції, що здійснюються з використанням платіжних карток за допомогою імпринтерів, мають оформлюватися сліпом, форму якого визначає платіжна система. Документи за операціями з використанням електронних платіжних засобів мають статус первинного документа, ними можна користуватися під час врегулювання спірних питань. Документи за операціями з використанням електронних платіжних засобів мають містити такі обов'язкові реквізити: ідентифікатор еквайера і торговця або інші реквізити, що дають змогу їх ідентифікувати; ідентифікатор платіжного пристрою; дату і час здійснення операції; суму та валюту операції; суму комісійної винагороди; реквізити електронного платіжного засобу, які дозволені правилами безпеки платіжної системи; вид операції; код авторизації або інший код, що ідентифікує операцію у платіжній системі. Правила платіжних систем та/або внутрішньобанківські правила можуть також передбачати інші додаткові реквізити документів за операціями з використанням електронних платіжних засобів. Зокрема, пунктом 6 розділу II Положення про форму та зміст розрахункових документів, затвердженого наказом Мінфіну від 21.01.2016 № 13 (далі - Положення № 13), передбачено, що в разі застосування платіжного терміналу, з'єданого або поєданого з РРО, касовий чек має містити такі додаткові обов'язкові реквізити: ідентифікатор еквайера і торговця або інші реквізити, що дають змогу їх ідентифікувати; ідентифікатор платіжного пристрою; суму комісійної винагороди (за наявності); вид операції; реквізити електронного платіжного засобу (платіжної

картки) (що дозволені правилами безпеки платіжної системи), перед якими друкуються великі літери «ЕПЗ»; напис «Код авт.» і код авторизації або інший код, що ідентифікує операцію у платіжній системі, крім випадків, коли правила розрахунків платіжної системи передбачають складання розрахункових документів із застосуванням електронних платіжних засобів (платіжних карток) без виконання процедур авторизації; підпис касира та підпис держателя електронного платіжного засобу (платіжної картки) (якщо це передбачено правилами платіжної системи) в окремих рядках, перед якими друкуються відповідно написи «Касир» та «Держатель ЕПЗ» [15].

Здійснення безготівкових розрахунків спрямоване на прискорення виконання зобов'язань у грошовій формі та оборотності грошової маси, на скорочення обігу готівкових коштів і зниження витрат на їх обіговість. В Україні безготівкові розрахунки здійснюються через банки, інші фінансові установи, і які є учасниками платіжних систем, якщо інше не випливає із закону та не обумовлено формою використовуваного безготівкового розрахунку.

Порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні регулюють, насамперед, Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ [3; 4; 6; 7; 8; 14]. У ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» закріплено, що НБУ визначає форми платежів. Нацбанк установлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів, а також платіжних інструментів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій і розрахунків. Загальний термін банківських розрахунків не повинен перевищувати трьох операційних днів у межах України [6, ст. 7].

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність», безготівкові розрахунки проводяться на підставі розрахункових документів на

паперових носіях або в електронному вигляді. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, векселі, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові й кредитові платіжні інструменти, що застосовуються у міжнародній банківській практиці [8, ст. 52]. Перелік платіжних документів, як форм безготівкових розрахунків, міститься у ст. 347 Господарського кодексу України [3, ст. 347].

Стаття 4 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» закріплює, що види розрахунків визначаються законами та прийнятими на їх підставі нормативно-правовими актами НБУ [7, ст.4]. До платіжних інструментів, що їх використовують при безготівкових розрахунках, чинне законодавство зараховує: платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, розрахунковий чек, акредитив, меморіальний ордер [18, с. 34-35]. Платіжна картка (payment card) – електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [7, п.1.27]. Порядок використання та обігу векселів, як одного із видів платіжних інструментів, регулюють Закони України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про обіг векселів в Україні», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», нормативно-правові акти НБУ [7; 9; 10].

Кошти з рахунків можуть списуватися лише за дорученнями власників рахунків або за розпорядженнями стягувачів у встановлених законодавством випадках. Доручення платників та розпорядження стягувачів про списання коштів із рахунків платники та стягувачі складають на відповідних бланках розрахункових документів, форму та порядок оформлення яких визначає Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті. Платник може давати доручення про списання коштів зі свого рахунку у формі

електронного розрахункового документа, якщо це передбачено договором між ним і банком [14].

Для забезпечення можливості здійснення розрахунків у безготівковій формі законодавством України передбачено ряд обмежень щодо здійснення готівкових розрахунків, зокрема, законодавством зменшуються види діяльності, які суб'єкти господарювання мають можливість проводити без застосування реєстраторів розрахункових операцій, які фіксують здійснення готівкових розрахунків. Водночас, враховуючи сучасний стан розвитку технологій, держава дозволяє певні новації.

У жовтні 2018 року Міністерство фінансів України спростило правила роботи з касовими апаратами. [15]. Завдяки цьому підприємці можуть швидше реєструвати касові апарати і мають менше паперової роботи. Набув чинності наказ Міністерства фінансів №64 «Про затвердження нового порядку ведення реєстру екземплярів реєстраторів розрахункових операцій (реєстр екземплярів РРО) та реєстру центрів сервісного обслуговування реєстраторів розрахункових операцій (реєстр ЦСО)» [15].

На сьогодні реєстрація РРО здійснюється за спрощеною процедурою. Достатньо однієї заяви, яку можна подати в електронній формі без додатків. Спрощення реєстраційної процедури забезпечується за рахунок запровадження електронного обміну документами між усіма суб'єктами відносин у сфері застосування РРО. Для цього центральний податковий орган розробив нові електронні форми документів та створив сервіси в Електронному кабінеті, що дозволяють виробникам (постачальникам) подавати заяви, а ЦСО – повідомляти про укладені договори. Усі процедури здійснюються в електронній формі. За бажанням суб'єкти господарювання можуть подати заяву про реєстрацію реєстраторів розрахункових операцій у паперовій формі та отримати реєстраційне посвідчення у паперовій формі. Заяви про включення до реєстрів екземпляру РРО/ЦСО та повідомлення ЦСО можуть підписуватись уповноваженими особами виробників (постачальників) або ЦСО, яким делеговано право підпису електронних документів та направлені повідомлення про надання інформації

щодо електронного цифрового підпису в електронному вигляді за формою, встановленою Порядком обміну електронними документами з контролюючими органами. Наказом № 64 визначений період (два місяці) та особливості первинного формування і наповнення реєстру екземплярів РРО. Протягом трьох місяців для первинної реєстрації РРО, які не включені виробниками до реєстру екземплярів РРО, власники повинні будуть додавати до заяви паспорти (формуляри) таких РРО та паспорти модема (у разі застосування зовнішнього модема), а також копії документів, які підтверджують факт купівлі або безоплатного отримання РРО у власність, іншого документа, що підтверджує право власності або користування РРО. [15]

Законом України від 20.09.2019 року № 128-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» передбачені нові норми щодо застосування РРО.

Закон № 128 набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування — 19 квітня 2020 року, крім окремих норм.

Зокрема, Законом №128 внесені Зміни до ст. 2 і ст. 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 №265/95-ВР щодо порядку застосування РРО, які набирають чинності з 19 квітня 2020 року.

Так, передбачається запровадження програмного РРО. Це програмний, програмно-апаратний або програмно-технічний комплекс у вигляді технологічного та/або програмного рішення, що використовується на будь-якому пристрої та в якому фіскальні функції реалізовані через фіскальний сервер контролюючого органу і який призначений для реєстрації розрахункових операцій при продажу товарів (наданні послуг), операцій з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі та/або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг), операцій з приймання готівки для подальшого переказу.

Контролюючий орган забезпечує безкоштовне програмне рішення для використання суб'єктом господарювання.

Суб'єкти господарювання, які використовують програмні РРО, повинні подавати до контролюючих органів по дротових або бездротових каналах зв'язку електронні фіскальні звіти та електронні фіскальні звітні чеки.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням електронних платіжних засобів, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також операції з приймання готівки для подальшого її переказу зобов'язані:

- створювати контрольні стрічки у паперовій та/або електронній формі і забезпечувати їх зберігання: — на РРО (за виключенням автоматів з продажу товарів (послуг) — протягом трьох років;
- на програмних РРО у разі здійснення розрахункових операцій у режимі офлайн відповідно до цього Закону — до моменту передачі електронних розрахункових документів, електронних фіскальних звітів, електронних фіскальних звітних чеків до фіскального сервера контролюючого органу;
- проводити розрахункові операції через РРО та/або через програмні РРО з використанням режиму попереднього програмування найменування товарів (послуг) (із зазначенням коду товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД для підакцизних товарів), цін товарів (послуг) та обліку їх кількості;
- вести в порядку, встановленому законодавством, облік товарних запасів, здійснювати продаж лише тих товарів (послуг), що відображені в такому обліку.

При цьому суб'єкт господарювання зобов'язаний надати контролюючим органам під час проведення перевірки документи (у паперовій або електронній формі), які підтверджують облік та походження товарів, що на момент перевірки знаходяться у місці продажу (господарському об'єкті).

Такі вимоги не поширюються на фізичних осіб — підприємців, які є платниками єдиного податку та не зареєстровані платниками ПДВ (крім тих, які провадять діяльність з реалізації технічно складних побутових товарів, що

підлягають гарантійному ремонту, а також лікарських засобів та виробів медичного призначення, ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння).

На нашу думку, такі новації матимуть позитивне значення для вирішення проблем, які ставить сучасне життя щодо забезпечення рівного оподаткування доходів платників податків, зменшення детінізації економіки та підвищення економічного розвитку нашої держави.

РОЗДІЛ 2. ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОТІВКОВИХ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ГРОШОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

2.1. Правове регулювання адміністративної та фінансової відповідальності за порушення у сфері розрахунків

Особливості юридичної відповідальності за порушення у сфері безготівкових розрахунків регулюються окремими статтями Кримінального кодексу України, Кодексу про адміністративні правопорушення України, Податковим кодексом України, Законами України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [37] та нормативними актами НБУ, зокрема постановою Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» [44] та ін.

Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» розмежовується відповідальність банків, платника, стягувана з неналежних отримувачів, установ небанківських платіжних систем та інших суб'єктів переказу таким чином:

Так, стаття 32 визначає відповідальність банків при здійсненні переказу:

- банк, що обслуговує платника, та банк, що обслуговує отримувача, несуть перед платником та отримувачем відповідальність, пов'язану з проведенням переказу, відповідно до цього Закону та умов укладених між ними договорів;
- банки, які уклали агентські договори з юридичними особами (комерційними агентами), несуть відповідальність перед платником та отримувачем, пов'язану з проведенням переказу, відповідно до цього Закону та умов укладених між ними договорів;
- у разі порушення банком, що обслуговує платника, встановлених цим Законом строків виконання доручення клієнта на переказ цей банк зобов'язаний сплатити платнику пеню у розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за

кожний день прострочення, що не може перевищувати 10 відсотків суми переказу, якщо інший розмір пені не обумовлений договором між ними;

- у разі порушення банком, що обслуговує отримувача, строків завершення переказу цей банк зобов'язаний сплатити отримувачу пеню у розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день прострочення, що не може перевищувати 10 відсотків суми переказу, якщо інший розмір пені не обумовлений договором між ними. В цьому випадку платник не несе відповідальності за прострочення перед отримувачем;

- платник має право на відшкодування банком, що обслуговує отримувача, шкоди, заподіяної йому внаслідок порушення цим банком строків завершення переказу, встановлених пунктом 30.2 статті 30 цього Закону;

- отримувач має право на відшкодування банком, що обслуговує платника, шкоди, заподіяної йому внаслідок порушення цим банком строків виконання документа на переказ [35; 59].

Також, відповідно до вказаної статті банки зобов'язані виконувати доручення клієнтів, що містяться в документах на переказ, відповідно до реквізитів цих документів та з урахуванням положень, встановлених пунктом 22.6 статті 22 цього Закону. У разі помилкового переказу суми переказу на рахунок неналежного отримувача, що стався з вини банку, цей банк-порушник зобов'язаний негайно після виявлення помилки переказати за рахунок власних коштів суму переказу отримувачу. У протилежному разі отримувач має право у встановленому законом порядку вимагати від банку-порушника ініціювання переказу йому суми переказу за рахунок власних коштів, сплати пені в розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день прострочення починаючи від дати завершення помилкового переказу, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу.

Одночасно банк-порушник зобов'язаний після виявлення помилки негайно повідомити неналежного отримувача про здійснення помилкового переказу і про необхідність ініціювання ним переказу еквівалентної суми коштів цьому банку протягом трьох робочих днів від дати надходження такого повідомлення. Форма

повідомлення банку про здійснення помилкового переказу встановлюється Національним банком України.

У разі переказу банком-порушником за рахунок власних коштів суми переказу отримувачу та своєчасного повідомлення неналежного отримувача про здійснення помилкового переказу, а також своєчасного переказу неналежним отримувачем суми переказу цьому банку банк-порушник залишає цю суму у власному розпорядженні. При цьому, у разі порушення неналежним отримувачем зазначеного триденного строку, банк-порушник має право вимагати від неналежного отримувача повернення суми переказу, а також сплату пені в розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день починаючи від дати завершення помилкового переказу до дня повернення коштів включно, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу [16; 35].

Водночас, у разі помилкового переказу з рахунка неналежного платника, що стався з вини банку, цей банк зобов'язаний переказати за рахунок власних коштів суму переказу на рахунок неналежного платника, а також сплатити неналежному платнику пеню у розмірі процентної ставки, що встановлена цим банком по короткострокових кредитах, за кожний день починаючи від дня помилкового переказу до дня повернення суми переказу на рахунок неналежного платника, якщо інша відповідальність не передбачена договором.

У разі переказу з рахунка платника без законних підстав, за ініціативою неналежного стягувача, з порушенням умов доручення платника на здійснення договірної списання або внаслідок інших помилок банку повернення платнику цієї суми здійснюється у встановленому законом судовому порядку. При цьому банк, що списав кошти з рахунка платника без законних підстав, має сплатити платнику пеню у розмірі процентної ставки, що встановлена цим банком по короткострокових кредитах, за кожний день починаючи від дня переказу до дня повернення суми переказу на рахунок платника, якщо інша відповідальність не передбачена договором [13; 35].

Слід також зазначити, якщо працівники банку, винні в здійсненні помилкового переказу, несуть відповідальність відповідно до закону.

Так, у разі прострочення банком отримувача строку переказу ініціатору, який встановлено пунктом 31.1 статті 31 цього Закону, починаючи з тридцять четвертого робочого дня банк отримувача має сплатити ініціатору пеню у розмірі 0,1 відсотка суми переказу за кожний день прострочення, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу.

Банк ініціатора зобов'язаний на вимогу ініціатора письмово повідомити про стан виконання його доручення, що міститься у відповідному документі на переказ.

Також, банк платника не має права на списання з рахунка платника коштів за розрахунковим документом після отримання документа на його відкликання.

Якщо всупереч отриманому документу на відкликання сума переказу була списана з рахунка платника та переказана отримувачу, повернення отримувачем платнику цієї суми здійснюється у встановленому законом судовому порядку. В цьому випадку банк, що не виконав документ на відкликання або прострочив його передачу банку платника, має сплатити платнику штраф у розмірі 1 відсотка суми переказу [9].

Вище зазначений закон в статті 33 визначає відповідальність платника при проведенні переказу. Зокрема:

- платник несе перед банком або іншою установою - учасником платіжної системи, що його обслуговують, відповідальність, передбачену умовами укладеного між ними договору;

- платник несе відповідальність за відповідність інформації, зазначеної ним в документі на переказ, суті операції, щодо якої здійснюється цей переказ. Платник має відшкодувати банку або іншій установі - учаснику платіжної системи шкоду, заподіяну внаслідок такої невідповідності інформації;

- платник зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну банку або іншій установі - учаснику платіжної системи, що його обслуговують, внаслідок недотримання цим платником вимог щодо захисту інформації і проведенням незаконних операцій з компонентами платіжних систем (платіжні інструменти, обладнання, програмне забезпечення тощо). При цьому банк або інша установа -

учасник платіжної системи, що обслуговує платника, звільняється від відповідальності перед платником за проведення переказу;

В статті 35 встановлюється також відповідальність неналежних отримувачів при проведенні переказу [35; 43]. А саме:

- неналежний отримувач зобов'язаний протягом трьох робочих днів від дати надходження повідомлення банку-порушника про здійснення помилкового переказу ініціювати переказ еквівалентної суми коштів банку-порушнику, за умови отримання повідомлення цього банку про здійснення помилкового переказу;

- у разі своєчасного повідомлення банком-порушником неналежного отримувача про здійснення помилкового переказу та порушення неналежним отримувачем строку, встановленого пунктом 35.1 цієї статті, неналежний отримувач має повернути суму переказу, а також сплатити банку-порушнику пеню в розмірі 0,1 відсотка цієї суми за кожний день починаючи від дати завершення помилкового переказу до дня повернення коштів включно, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу;

Відповідальність установ - учасників платіжних систем відображає ст. 36:

- у разі втрати суми переказу установа - учасник платіжної системи має повернути ініціатору цю суму, сплачену вартість наданих послуг, а також сплатити штраф у розмірі 25 відсотків сплаченої вартості наданих послуг;

- у разі порушення установою - учасником платіжної системи строків пересилання документів на переказ, передбачених пунктом 8.6 статті 8 цього Закону, ця установа має сплатити отримувачу пеню у розмірі 0,1 відсотка суми переказу за кожний день прострочення, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу;

- у разі прострочення установою - учасником платіжної системи строку переказу ініціатору, який встановлено абзацом першим пункту 31.2 статті 31 цього Закону, така установа починаючи з тридцять четвертого робочого дня має сплатити ініціатору пеню у розмірі 0,1 відсотка суми переказу за кожний день

прострочення, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу, крім випадків, передбачених абзацом другим пункту 31.2 статті 31 цього Закону.

Важливою складовою є і відповідальність еквайрів та емітентів, що встановлюється у статті 37 [9; 35]. Так, зазначається:

- для встановлення правомірності переказу еквайр, за результатами моніторингу або в разі опротестування переказу держателем, емітентом або платіжною організацією платіжної системи, має право призупинити завершення переказу на час, передбачений правилами відповідної платіжної системи, але не більше ніж на дев'яносто календарних днів;

- у разі правомірності переказу еквайр має завершити переказ та відшкодувати отримувачу 0,1 відсотка суми платежу за кожний день такого призупинення, якщо більший розмір пені не обумовлений договором між ними;

- на час встановлення ініціатора та правомірності переказу, але не більше ніж впродовж дев'яноста календарних днів, емітент має право не повертати на рахунок неналежного платника суму попередньо списаного неналежного переказу. У разі ініціації неналежного переказу з рахунка неналежного платника, з вини ініціатора переказу, що не є платником, емітент зобов'язаний переказати на рахунок неналежного платника відповідну суму грошей за рахунок власних коштів, а також сплатити неналежному платнику пеню в розмірі 0,1 відсотка суми неналежного переказу за кожний день, починаючи від дня неналежного переказу до дня повернення відповідної суми на рахунок, якщо більший розмір пені не обумовлений договором між ними.

Адміністративна відповідальність настає за такі адміністративні правопорушення [18]:

- порушення керівниками банків або іншими особами, які відповідно до закону можуть бути об'єктом перевірки НБУ, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ або здійсненням ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, - у вигляді штрафу від 50 до 100 НМДГ (неоподатковуваний мінімум доходів громадян) (ст.166⁵ КУпАП);

- порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи (ст.166⁶ КУпАП);
- створення перешкод будь-якою особою для доступу тимчасового адміністратора або ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів - у вигляді штрафу від 300 до 500 НМДГ (ст.166⁷ КУпАП);
- здійснення банківської діяльності без банківської ліцензії у вигляді штрафу від 100 до 200 НМДГ (ст.166⁸ КУпАП);
- порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а саме: порушення вимог щодо ідентифікації особи, яка здійснює фінансову операцію, порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що підлягають первинному фінансовому моніторингу, неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про такі фінансові операції спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, а також невиконання вимог щодо зберігання документів, які стосуються ідентифікації осіб, що здійснюють фінансові операції, та документації щодо проведених ними фінансових операцій, тягне накладення штрафу на посадових осіб суб'єктів первинного фінансового моніторингу від 50 до 100 НМДГ. Розголошення інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, або факту надання такої інформації - тягне за собою накладення штрафу від 100 до 300 НМДГ ст. 166⁹ КУпАП) [18].

Від імені НБУ розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право Голова НБУ та його заступники, керівники територіальних управлінь НБУ та їх заступники (ст.234³КУпАП).

Важливим є також розуміння порядку притягнення до адміністративної відповідальності за порушення порядку проведення розрахунків суб'єктів господарювання та їх посадові особи.

Так, слід зазначити, що адміністративна відповідальність щодо таких суб'єктів застосовується в наступному порядку.

Порушення порядку проведення розрахунків відповідно до ст. 155¹ КУпАП тягне за собою накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від 2 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (34-85 грн.) і на посадових осіб - від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85-170 грн.).

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, - тягнуть за собою накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85-170 грн.) і на посадових осіб - від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170-340 грн.).

Відповідно до ст. 163¹³ порушення небанківською фінансовою установою, яка має ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків, комерційним агентом банку законів України та нормативно-правових актів Національного банку України щодо порядку приймання готівки для подальшого її переказу - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб небанківської фінансової установи, яка має ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків, комерційного агента банку від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дія, передбачена частиною першою цієї статті, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст. 163¹⁵ цього Кодексу порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, недотримання встановлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів тягнуть за собою накладення штрафу на фізичну особу - підприємця, посадових осіб юридичної особи від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700-3400 грн.) [18].

Дія, передбачена частиною першою цієї статті, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, тягне за собою накладення штрафу від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (8500-17000 грн.).

В свою чергу, ст. 164¹. Встановлює відповідальність за неподання або несвоєчасне подання громадянами декларацій про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, неведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку, - тягне за собою попередження або накладення штрафу у розмірі від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені **частиною першою** цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те ж порушення, - тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідальність за перешкоджання уповноваженим особам органів доходів і зборів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування у проведенні перевірок передбачена ст. 188²³. Так, вчинення дій, що перешкоджають уповноваженим особам органів доходів і зборів у проведенні перевірок, пов'язаних з нарахуванням, обчисленням та сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, уповноваженим особам органів Пенсійного фонду України у проведенні перевірок, пов'язаних з порушеннями законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поданням відомостей, що використовуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також вчинення дій, що перешкоджають уповноваженим особам органів Пенсійного фонду України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування України у проведенні перевірок щодо використання страхових коштів у випадках, передбачених законом, - тягне за

собою накладення штрафу на посадових осіб від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за правопорушення, зазначене у частині першій цієї статті, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно зі ст. 234² КпАП справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку проведення готівкових розрахунків і розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги), розглядають фіскальні органи.

Поряд з вище зазначеним необхідно вказати, що за порушення порядку проведення розрахунків суб'єктів господарювання та їх посадові особи застосовується і фінансова відповідальність [18].

Зокрема, пунктом 113.3 ст. 113 Податкового кодексу [29] встановлено, що штрафні (фінансові) санкції (штрафи) за порушення норм законів з питань оподаткування або іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються у порядку та у розмірах, встановлених цим Кодексом та іншими законами України.

Також, застосування за порушення норм законів з питань оподаткування або іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, штрафних (фінансових) санкцій (штрафів), не передбачених Податковим кодексом та іншими законами України [29], не дозволяється.

В свою чергу, Закон про РРО визначає правові засади застосування РРО у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а дія його поширюється на всіх суб'єктів господарювання, їх господарські одиниці та представників (уповноважених осіб) суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі.

За порушення порядку проведення розрахунків із застосуванням РРО, встановленого ст. 3 Закону про РРО, до суб'єкта господарювання застосовуються штрафні санкції відповідно до статей 17-24 цього Закону [32].

Зокрема, згідно зі ст. 17 Закону про РРО за порушення вимог цього Закону до суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції за товари (послуги), за рішенням відповідних фіскальних органів застосовуються фінансові санкції у таких розмірах:

- у разі встановлення протягом календарного року під час перевірки факту: проведення розрахункових операцій з використанням РРО або розрахункових книжок (далі - РК) на неповну суму вартості проданих товарів (наданих послуг); не проведення розрахункових операцій через РРО з фіскальним режимом роботи; невідповідності у юридичних осіб на місці проведення розрахунків суми готівкових коштів сумі коштів, зазначеній у денному звіті, більше, ніж на 10% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, а в разі використання юридичною особою РК - загальній сумі продажу за розрахунковими квитанціями, виданими з початку робочого дня; не роздрукування відповідного розрахункового документа, що підтверджує виконання розрахункової операції, або проведення її без використання РК на окремому господарському об'єкті такого суб'єкта господарювання [32]:

- вчинене вперше - 1 грн.;
- за кожне наступне вчинене порушення - 100% вартості проданих з порушеннями, встановленими п. 1 ст. 17 Закону про РРО, товарів (послуг);
- 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 грн.) - у разі невикористання при здійсненні розрахункових операцій у випадках, визначених Законом про РРО, РК або використання незареєстрованої належним чином РК чи порушення встановленого порядку її використання, або не зберігання РК протягом встановленого строку;
- 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн.) - у разі якщо контрольну стрічку не надруковано або не створено в електронній формі на РРО

або виявлено спотворення даних про проведені розрахункові операції, інформація про які міститься на контрольній стрічці, створеній в електронній формі;

- 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 грн.) - у разі проведення розрахункових операцій через РРО без використання режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості;

- 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн.) - у разі порушення встановленого у п. 1 ст. 9 Закону про РРО порядку проведення розрахунків через каси підприємств, установ і організацій, в яких ці операції повинні проводитися з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею відповідних квитанцій, підписаних і завірених печаткою (за наявності) в установленому порядку, або у разі порушення порядку оформлення розрахункових і звітних документів при здійсненні продажу проїзних і перевізних документів на залізничному (крім приміського) та авіаційному транспорті;

- 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700 грн.) - у разі застосування при здійсненні розрахункових операцій РРО, до конструкції чи програмного забезпечення якого внесено зміни, не передбачені конструкторсько-технологічною та програмною документацією виробника за умови відсутності чи пошкодження пломби центру сервісного обслуговування;

- 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн.) - у разі неподання до фіскальних органів звітності, пов'язаної із застосуванням РРО, РК та копій розрахункових документів і фіскальних звітних чеків з РРО дротовими або бездротовими каналами зв'язку, в разі обов'язковості її подання [32].

Окремо слід звернути увагу на порушення касової дисципліни. Так, РРО та РК не застосовуються за умов, визначених ст. 9 Закону про РРО. Зокрема, відповідно до п. 1 зазначеної статті РРО та РК не застосовуються при здійсненні торгівлі продукцією власного виробництва підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності, крім підприємств торгівлі та громадського харчування, у разі проведення розрахунків у касах цих підприємств, установ і організацій з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею

відповідних квитанцій, підписаних і завірених печаткою в установленому порядку.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок готівкового обігу, є Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [34] № 148 від 29.12.2017.

В Постанові наголошується, що вся готівка, яка надходить до кас, має своєчасно (у день одержання готівкових коштів) та в повній сумі оприбутковуватися. Оприбуткуванням готівки в касах підприємств, які проводять готівкові розрахунки з оформленням їх касовими ордерами і веденням касової книги відповідно до вимог зазначеного Положення, є здійснення обліку готівки в повній сумі її фактичних надходжень у касовій книзі на підставі прибуткових касових ордерів.

Також, у разі проведення готівкових розрахунків із застосуванням РРО або використанням РК оприбуткуванням готівки є здійснення обліку зазначених готівкових коштів у повній сумі їх фактичних надходжень у книзі обліку розрахункових операцій на підставі фіскальних звітних чеків РРО (даних РК).

Якщо готівку проведено через РРО і в КОРО на підставі фіскальних звітних чеків, однак у день одержання готівкових коштів не проведено по касовій книзі, таку готівку оприбутковано в касі підприємства несвоєчасно.

Коли готівку проведено через РРО, зроблено відповідний запис у касовій книзі в день надходження готівки, однак не проведено в КОРО на підставі фіскальних звітних чеків, такий випадок може кваліфікуватися як неповне оприбуткування [32].

Отже, адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері розрахунків – це різновид соціально-правової відповідальності, яка полягає у примусовому застосуванні правомочним суб'єктом (з додержанням встановленої процедури) до фізичних, юридичних та посадових осіб за вчинення порушень при здійсненні готівкових та безготівкових розрахунків, санкцій, передбачених законом.

2.2. Правові засади застосування кримінальної відповідальності за порушення у сфері розрахунків

На сьогодні політичні й правові фактори є одними із провідних криміногенних детермінант економічної злочинності в Україні. Вони пов'язуються зі здійсненням незваженої державної політики у сфері економіки, гальмуванням економічних реформ, недосконалістю правої бази. Недоліки в регулюванні кредитно-фінансових відносин, в тому числі у сфері обігу грошових та безготівкових коштів, лібералізація цін, різноманітні маніпуляції з процентними ставками на кредити, ставками оподаткування, значна бюрократизація процесів державних закупівель створили підґрунтя для зростання як економічної злочинності, так і тіньової економіки [72].

Регулювання правовідносин у зазначеній сфері здійснюється Кримінальним кодексом України, законами України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про банки і банківську діяльність», «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», а також Конвенцією про кіберзлочинність, ратифікованою із застереженнями 7 вересня 2005 року, та Рамковим рішенням Ради Європейського Союзу (2001/413/ПВД) по боротьбі з неправомірним обігом та підробкою засобів платежу від 28 травня 2001 року.

Кримінальна відповідальність у сфері безготівкових розрахунків може наступати за такі, передбачені Кримінальним кодексом України, злочинні діяння: незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків (ст. 200 КК); легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст.209 КК); умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1 КК) [25].

Зокрема, відповідно до статті 200, незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення, зазначається:

Підробка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних грошей, а так само придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених документів на переказ, платіжних карток або їх використання чи збут, а також неправомірний випуск або використання електронних грошей - карається штрафом від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, - караються штрафом від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Під документами на переказ слід розуміти документ в паперовому або електронному виді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами переказу грошових коштів (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення, інші).

Також, аналіз статті 209 та 209¹, дає можливість відзначити наступне [25].

Стаття 209. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом встановлює наступні види відповідальності в цій сфері:

Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, - караються позбавленням волі на

строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років з конфіскацією майна.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.

Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна [25].

Слід наголосити, що суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, відповідно до цієї статті є діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або діяння, вчинене за межами України, якщо воно визнається суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, за кримінальним законом держави, де воно було вчинене, і є злочином за Кримінальним кодексом України та внаслідок вчинення якого незаконно одержані доходи. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнається вчиненою у великому розмірі, якщо предметом злочину були кошти або інше майно на суму, що перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнається вчиненою в особливо великому розмірі, якщо предметом злочину були кошти або інше майно на суму, що перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [25].

Стаття 209-1. кримінального кодексу України встановлює відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Так, умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, якщо такі діяння заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка відповідно до закону надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [25].

Інші питання відносин у сфері запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з фінансуванням тероризму регулює Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» 14 жовтня 2014 року № 1702-VII [47].

З метою створення належних умов регулювання готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування, шляхи удосконалення, які б відображали суспільні потреби та забезпечили якісну реалізацію норм права у цій сфері, необхідним є визначення проблем та перспектив регулювання даних відносин. Також, попередження правопорушень у сфері готівкових і

безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування, як особливий вид соціального управління, передбачає забезпечення безпеки суспільних цінностей, що охороняються законом, і полягає в розробці і реалізації системи цільових заходів, спрямованих на виявлення й усунення або ослаблення детермінантів незаконної діяльності у сфері фінансів, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки [57, с. 103-104].

Тому, на сьогоднішній день в економічній та правовій площині доцільним є розглядати проблемні питання безготівкової та готівкової форм розрахунків, їх переваги та недоліки у порівнянні, і це викликає значний інтерес до розрахункових правовідносин, які здійснюються безготівковим способом. Тому Україна повинна вдосконалювати цю форму розрахунків, одночасно впливати на неї, і виробляти певні методики щодо вдосконалення системи безготівкових розрахунків, із приводу цього набула чинності Постанова Національного банку України № 148 «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [34]. Правління Національного банку України постановило: граничні суми розрахунків готівкою: підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня; фізичної особи з підприємством (підприємцем) протягом одного дня; фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню.

Як зазначила заступник Голови Національного банку України В. Ричаківська: «Основною метою впровадження обмежень на розрахунки готівкою є збільшення обсягів безготівкових розрахунків залучення додаткових ресурсів для кредитування економіки. Сподіваємось, що впровадження обмежень на готівкові розрахунки збільшить надходження фінансових ресурсів суб'єктів національної економіки в банківську систему та підвищить ліквідність банків (додаткове джерело короткострокових ресурсів на суму близько 6 млрд грн), сприятиме зниженню рівня доларизації депозитів (за прогнозами - на 0,5 відсоткового пункту) та розвитку зростання безготівкових розрахунків фізичних осіб (до 5% за рік)» [35; 57, с. 104].

Іншими словами, основною метою Національного банку України є зниження обсягу готівки в економіці та більший вплив на весь безготівковий грошовий оборот, відтак, завдяки безготівковим розрахункам здійснюється концентрація грошових коштів в банках, а тимчасово вільні кошти є одним із джерел кредитування.

Також слід погодитися з висловлюванням директора гендепартаменту грошово-кредитної політики НБУ О. Щербакової з приводу того, що до всіх процесів слід йти еволюційним шляхом. Важливим завданням є пояснити механізм і зрозуміти, як він працює. Не можна швидко відрубати і сказати, що робимо тепер тільки так. У нас немає відповідної на те культури (безготівкових розрахунків). Потрібно спочатку створити культуру, а потім рухати вже цей «продукт» далі [57, с. 105].

Кожна з форм безготівкових розрахунків має свої переваги і недоліки. Безготівкові розрахунки мають ряд переваг, це, по-перше, те, що у сфері безготівкових розрахунків гроші рухаються за рахунками в банках, не виходячи за межі банківської системи, і це дає можливість органам державного управління та банкам контролювати і впливати на економічні відносини відповідних суб'єктів, і це можна розглядати як позитивну тенденцію даної форми розрахунків, тому що вона забезпечить повноту сплати податків та інших платежів, крім того, будуть певні правові гарантії, які будуть забезпечувати взаємовідносини суб'єктів безготівкових розрахунків. Наприклад, якщо брати до уваги підприємство, то банк повинен гарантувати право підприємства безперешкодно розпоряджатися своїми коштами, а до гарантій прав власника належить те, що банк не може його обмежити у праві розпорядження своїм рахунком. Крім того, це буде сприяти вдосконаленню економічного стану суб'єктів господарювання, прискоренню обігу грошових коштів, забезпеченню в максимально короткий час грошової компенсації виробникам, які є власниками поставленої продукції, прискоренню міжгосподарських розрахунків, які є важливими як з мікро-, так із макроекономічної точок зору. По-друге, сам по собі механізм здійснення безготівкових платежів включає в себе заходи контролю з боку банків-учасників

платежу шляхом ведення і збереження докладної документації про проведення розрахунків. Операції з готівкою подібному контролю не піддаються і тому дають злочинцям більше можливості для легалізації [51, с. 28].

Також, окремі науковці схиляються до думки, що зростання готівкової маси в обігу призводить до знецінювання грошової одиниці, посилення інфляційних процесів, розбалансованості споживчого ринку і зниження рівня життя населення, утворення умов для приховування прибутків, що підлягають оподаткуванню, розширення незаконних валютних операцій. Готівковий обіг не дозволяє державі належним чином контролювати такі сфери відносин, як правильність нарахування і сплати податків, витрати бюджетних коштів, макроекономічні й інші показники (для підтримки платоспроможності держави), валютні операції (для підтримки національної грошової одиниці), режим витрачання коштів суб'єктами господарювання (для забезпечення юридичних майнових санкцій). Тому організуючий вплив на розрахунки готівкою, нарівні зі створенням можливостей для контролю над розрахунками готівкою й удосконалюванням власних ціннісних властивостей готівкового обігу, повинен містити елементи його дезорганізації в бік збільшення маси безготівкових розрахунків [30, с. 70].

По-третє, таке введення законодавством ліміту буде сприяти збільшенню ВВП, зменшенню доларизації економіки, також такі обмеження розрахунків готівкою завдадуть великого удару по корупції, в першу чергу по контрабанді та зарплаті в конвертах.

Як зазначає М. Рибченко стосовно збільшення частки безготівкових коштів на рахунках у банках, то, на його думку, це безумовно позитивно вплине на банківську систему. Проте він робить увагу на тому, що в Україні ліміти на проведення готівкових операцій - це не той інструмент, який дозволить підвищити фінансову грамотність населення і стане двигуном розвитку платіжних технологій. Швидше, навпаки, дію, як відомо, породжує протидія. Споживачі фінансових послуг можуть вважати, що, змушуючи їх до безготівкових розрахунків, держава намагається порахувати їхні власні гроші й дізнатися, на що вони їх витрачають. Доцільніше було б мотивувати підприємства до

безготівкових розрахунків через, скажімо, надання податкових пільг на суму таких розрахунків. Таким чином можна досягти самомотивації розвитку платіжного простору [49, с. 61].

Одним зі способів боротьби з відмиванням злочинних доходів в Україні вбачається зміна структури платіжної системи країни шляхом збільшення питомої ваги безготівкових розрахунків. Особливість української фінансової системи в тому, що в обігу знаходиться надмірно велика кількість готівки. Цей факт говорить як про недостатнє використання системи безготівкових платежів, так і про наявність розвиненого тіньового сектора. Збільшення загальної кількості безготівкових розрахунків у країні буде сприяти скороченню неконтрольованої готівкової грошової маси, що знаходиться в обігу [51, с. 30].

Доцільно зазначає президент Українського аналітичного центру О. Охріменко: коли кажуть про країни Західної Європи стосовно того, що у них низькі ставки по кредитах, то всі забувають, що це через те, що там дуже мало розрахунків готівкою.

Проте слід зазначити, що не варто покладатися на те, що обмеження готівкових розрахунків саме по собі може сприяти зниженню рівня корупції та детінізації економіки України. Ці негативні явища потрібно викоринювати комплексно, а не тільки за допомогою даної форми розрахунків.

Окрім вищезазначених позитивних характеристик даної форми розрахунків, існує ряд значних проблем, які потребують негайного вирішення. Це, насамперед, недосконала нормативно-правова база, недостатність інфраструктури, висока собівартість операцій тощо. Так як безготівковий обіг досить вигідно застосовувати в державних цілях, то такі його недоліки необхідно усунути якнайшвидше. Адже саме використання готівки у багатьох галузях економіки є сприяючим фактором дедалі більшого розширення тінізації економіки, що є негативним проявом взагалі. Крім того, НБУ має подбати про те, щоб використання безготівкових форм розрахунків було фінансово вигідним для населення та установ, які займаються продажем товарів і наданням послуг [42, с. 1]. З цього приводу В. Ричаківська зацентувала увагу на питанні розміру комісії,

що встановлюватиметься банками за проведення операції з переказу коштів й відкриття рахунків: «Хоча банки самостійно встановлюють процентні ставки та комісійну винагороду за надані послуги, Національний банк України звернувся до банків із проханням опрацювати можливість оптимізації структури доходів і недопущення додаткового фінансового навантаження на фізичних осіб у частині сплати сум комісійної винагороди банку за переказ коштів. І ми сподіваємося на розуміння та підтримку з боку банківської спільноти» [35].

Отже, іншими словами, виконуючи новаторську постанову НБУ, покупець і продавець понесуть додаткові витрати, серед яких може бути і відкриття рахунку в банку, і вже вищезазначена оплата комісії за банківський переказ, і це зробить дорожчим загальну суму угоди. Проте при дорогих покупках навіть оплата клієнтами певних комісій - це вторинне питання в порівнянні з гарантією безпеки розрахунків, тому витрачений відсоток коштів, сплачений за комісію банку, треба розцінювати як страхову премію за безпеку ваших коштів, які б ви натомість мали возити з собою для оплати товару.

Крім того, серед ймовірних ризиків для населення від встановлення граничних сум готівкових розрахунків, зокрема, можна виокремити подорожчання нерухомості на декілька відсотків через необхідність оплати комісії за переведення коштів з одного рахунку на інший і зняття коштів продавцем. Авжеж, швидше за все, продавці ці витрати перекладуть саме на покупців.

Отже, на даному етапі Україна потребує значних структурних зрушень у напрямі вдосконалення правового регулювання системи безготівкових розрахунків, що надасть змогу державі контролювати систему грошових потоків і виводити грошові кошти з тіні. Базуючись на вищезазначеному, основними шляхами вдосконалення проблем розвитку безготівкового грошового обороту є:

На нашу думку, застосування кримінальної відповідальності у сфері розрахунків сприятиме попередженню та зниженню обсягів суспільно небезпечних дій, поліпшить криміногенну ситуацію, забезпечить вивід грошової маси з тіньового у реальний сектор економіки, прискорить розвиток електронної

комерції та безготівкових розрахунків, а також закладе механізм реального, а не формального притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, а також посилить функцію загальної превенції щодо скоєння зазначених злочинів.

2.3. Відповідальність за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення

Для боротьби із зазначеними протиправними діями в державі функціонує система фінансового моніторингу, яку можна розділити на два рівні - первинний та державний.

Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції, зокрема, банки, платіжні організації, гральні заклади, ломбарди, підприємства і об'єднання зв'язку, інші некредитні організації, які здійснюють переказ грошових коштів.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: центральні органи виконавчої влади, зокрема НБУ, який виконує функції регулювання та нагляду за діяльністю банків, що забезпечують здійснення фінансових операцій; Державна служба фінансового моніторингу України (далі - Держфінмоніторинг) (Положення КМУ від 29 липня 2015 р. № 537 «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України») [46].

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Основними завданнями Держфінмоніторингу є:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення;

4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [46].

Держфінмоніторинг відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Служби, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих

актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові фінансів;

2) надсилає посадовим особам, державним органам (крім Національного банку), в тому числі правоохоронним органам, органам прокуратури та судам, органам місцевого самоврядування, органам державної виконавчої служби, підприємствам, установам, організаціям запити щодо одержання відповідно до закону інформації (у тому числі копій документів), необхідної для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань;

3) співпрацює з органами виконавчої влади, Національним банком, іншими державними органами, включеними до системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

4) подає в разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, а також розвідувальних органів для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду [46];

5) подає в разі наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали;

6) бере участь у міжнародному співробітництві з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, зокрема: бере участь за дорученням Кабінету Міністрів України у підготовці відповідних міжнародних договорів України; здійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує співробітництво з міжнародними, міжурядовими організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), ЄС, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, ООН;

7) проводить аналіз методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

8) проводить щороку узагальнення інформації про стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в державі;

9) погоджує в установленому порядку проекти нормативно-правових актів суб'єктів державного фінансового моніторингу з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

10) забезпечує взяття на облік та зняття в установленому порядку з обліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу [46];

11) вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, і в разі виявлення порушень вимог законодавства вживає заходів, передбачених законами, а також повідомляє відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу, які відповідно до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” (далі - Закон) виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу;

12) здійснює типологічні дослідження у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

13) забезпечує координацію діяльності державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

14) забезпечує в установленому порядку організацію та координацію роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та відповідальних працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу, щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення на базі відповідного навчального закладу, що належить до сфери управління Держфінмоніторингу;

15) надає відповідно до законодавства суб'єктам державного фінансового моніторингу інформацію для підвищення ефективності здійснення нагляду за

додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [46];

16) повідомляє суб'єкту первинного фінансового моніторингу після надходження інформації від судів або правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, про вручення особі письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, про закриття кримінального провадження, яке розпочато за повідомленням такого суб'єкта, яке надійшло до Держфінмоніторингу відповідно до вимог статей 6, 10, 12 і 17 Закону, а також надає йому інформацію про ухвалені судами рішення за такими кримінальними провадженнями з одночасним надісланням повідомлення відповідному суб'єкту державного фінансового моніторингу;

17) забезпечує ведення обліку:

інформації про фінансові операції, що стали об'єктом фінансового моніторингу; узагальнених матеріалів і додаткових узагальнених матеріалів, наданих правоохоронним або розвідувальним органам, а також прийнятих за результатами їх розгляду процесуальних рішень; інформації про результати досудового розслідування та ухвалені судові рішення у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення або підозрюються в їх вчиненні, а також осіб, засуджених за вчинення злочинів; інформації про конфісковані активи та активи, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, стосовно яких судом ухвалено рішення про конфіскацію активів та на активи яких накладено арешт; надісланих і виконаних міжнародних запитів про співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; суб'єктів первинного фінансового моніторингу [46];

18) забезпечує функціонування та розвиток єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

19) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема: здійснює нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвиїзних; забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (в тому числі надає роз'яснення з питань застосування законодавства у зазначеній сфері); здійснює регулювання та нагляд з урахуванням оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, для обмеження (зменшення) ризиків під час їх діяльності; вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а в разі виявлення порушень вимог законодавства вживає заходів, передбачених законом; проводить перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного

фінансового моніторингу, залучених до проведення фінансового моніторингу, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу, правоохоронних органів; вживає відповідно до законодавства заходів щодо перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюватимуть чи здійснюють управління, мають намір набути істотну участь (або є кінцевими вигодоодержувачами) у суб'єктах первинного фінансового моніторингу; вживає відповідно до законодавства заходів для недопущення до управління суб'єктами первинного фінансового моніторингу осіб, які мають не погашену або не зняту в установленому законом порядку судимість за корисливі злочини або тероризм; вживає у випадках, встановлених законодавством, заходів для недопущення формування капіталу відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок коштів, джерела походження яких неможливо підтвердити на підставі офіційних документів або їх копій, засвідчених в установленому порядку;

20) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Служби;

21) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держфінмоніторингу, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Служби;

22) забезпечує взаємодію із засобами масової інформації та громадськістю;

23) здійснює інші повноваження, визначені законом [46].

В свою чергу банки як суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані:

- проводити ідентифікацію особи, яка здійснює фінансову операцію, що підлягає фінансовому моніторингу, або відкриває рахунок (в тому числі депозитний), на підставі наданих в установленому порядку документів або за наявності підстав вважати, що інформація щодо ідентифікації особи потребує уточнення;

- забезпечувати виявлення і реєстрацію фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та надавати Держфінмоніторингу інформацію про такі операції не пізніше, ніж протягом 3 робочих днів з моменту її реєстрації, сприяти його працівникам у проведенні їх аналізу; надавати відповідно до законодавства додаткову інформацію на запит Держфінмоніторингу, пов'язану з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу, не пізніше, ніж протягом 3 робочих днів з моменту отримання запиту;

сприяти суб'єктам державного фінансового моніторингу у проведенні аналізу фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

вживати заходів щодо запобігання розголошенню (у тому числі особам, щодо фінансових операцій яких проводиться перевірка) інформації, яка надається Держфінмоніторингу, та іншої інформації з питань фінансового моніторингу (в тому числі про факт подання такої інформації) [46].

Відповідно до ст.64 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [45] банк зобов'язаний ідентифікувати: клієнтів, що відкривають рахунки в банку; клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу; клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 150000 гривень; осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів.

Перед (після) здійсненням фінансової операції банк з'ясовує можливість зарахування її до фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу. У разі виявлення такої фінансової операції вона підлягає реєстрації у порядку, встановленому НБУ (в реєстрі фіксується особа, що здійснює фінансову операцію, вид фінансової операції та підстави для її здійснення, дата і сума).

Банк має право відмовитися від забезпечення здійснення фінансової операції у разі встановлення, що ця фінансова операція містить ознаки такої, що підлягає фінансовому моніторингу, та зобов'язаний ідентифікувати і повідомити Держфінмоніторинг про осіб, що здійснюють зазначену фінансову операцію, та її характер (порядок надання інформації встановлюється НБУ) [46].

Банки, їх посадові особи, інші працівники не несуть дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за надання Держфінмоніторингу інформації про фінансову операцію, якщо вони діяли в межах зазначеного вище Закону № 1702-VII [47], навіть якщо такими діями заподіяно шкоду юридичним або фізичним особам.

У разі, коли банк, який здійснює фінансову операцію, підозрює (повинен був би підозрювати), що такі фінансові операції пов'язані (стосуються) або призначені для фінансування тероризму, вони зобов'язані негайно повідомити про такі операції Держфінмоніторинг та правоохоронні органи.

Фінансова операція, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, щодо якої отримана інформація, обліковується Держфінмоніторингом у порядку, що встановлюється КМУ [40].

Обов'язковому фінансовому моніторингу підлягає фінансова операція, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює (перевищує) 150000 гривень або дорівнює (перевищує) суму в іноземній валюті, еквівалентну 150000 гривень, та має одну або більше ознак, визначених в Законі № 1702-VII [47].

Банк зобов'язаний зупинити проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності, і в той же день повідомити про це Держфінмоніторинг (зупинення здійснюється на строк до 2 робочих днів, Держфінмоніторинг може прийняти рішення про подальше зупинення такої операції на строк до 5 робочих днів, про що зобов'язаний невідкладно повідомити банк, а також правоохоронні органи).

Банки, які здійснювали фінансові операції з легалізації (відмивання) доходів або фінансували тероризм, можуть бути ліквідовані за рішенням суду. У разі невиконання (неналежного виконання) банком вимог Закону № 1702-VII до нього може застосовуватися в порядку, встановленому законодавством, штраф у розмірі до 500 НМДГ. У разі відсутності згоди щодо сплати штрафу рішення про накладення штрафу чи у його відмові приймається судом за поданням НБУ. Неодноразове порушення банками вимог Закону № 1702-VII тягне за собою за

рішенням суду обмеження, тимчасове припинення дії та позбавлення ліцензії на право провадження певних видів діяльності [47].

Усі документи про здійснення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та результати ідентифікації осіб, які здійснювали такі операції, банк зобов'язаний зберігати протягом 5 років з дня проведення таких операцій, а результати ідентифікації власника рахунку та особи, уповноваженої діяти від його імені, - протягом 5 років після закриття рахунку [39].

У разі невиконання (неналежного виконання) вимог законодавства із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, порушення банками банківського законодавства або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, НБУ адекватно до вчиненого порушення має право застосувати заходи впливу [47].

Якщо в діях керівника банку або фізичної особи чи представника юридичної особи - власника істотної участі, якій пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину, не встановлено складу злочину, але наявне порушення банківського законодавства або якщо таку особу визнано винною у вчиненні корисливого злочину із призначенням покарання без позбавлення волі, НБУ має право видати банку розпорядження про звільнення такої особи з посади.

Штрафи на керівників та службових осіб банку, фізичних осіб - власників істотної участі накладаються в порядку, передбаченому КУпАП [18].

Вчинення фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами та іншим майном, здобутих завідомо злочинним шляхом, а також використання зазначених коштів та іншого майна для здійснення підприємницької діяльності або іншої господарської діяльності, а також створення організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом, згідно зі ст.209 ККУ [25].

Пленумом ВСУ роз'яснено, що не повинні визнаватися предметом легалізації контрабандно ввезені в Україну товари та інші предмети, якщо вони були одержані (здобуті) за межами України не злочинним шляхом, а придбані

законно, а також кошти, одержані в результаті проведення фінансових операцій з використанням банківських рахунків підприємств, які мають ознаки фіктивності. Не є предметом легалізації також кошти або інше майно, одержані внаслідок здійснення службовою особою без письмового узгодження з органом податкового контролю операцій, згідно Податкового кодексу України, з активами, що перебувають у податковій заставі і в подальшому використовуються суб'єктом господарювання - юридичною особою - при здійсненні господарської діяльності, адже такі активи мають легальне походження [39].

Також зазначено, що не є предметом легалізації кошти (незалежно від їх розміру), одержані як субсидії, субвенції, дотації чи кредити внаслідок надання неправдивої інформації суб'єктами кредиторам, хоча з такими коштами надалі і вчинюються діяння, перелічені у ст. 209 КК, адже ці кошти одержуються офіційно (легально) [25].

Також, шкода, заподіяна юридичній або фізичній особі незаконними діями державних органів внаслідок проведення ними заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму, відшкодовується з Державного бюджету України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження правових засад юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування, а також отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні законодавства та практики його застосування в сфері організаційно-правового забезпечення правового регулювання боротьби та профілактики правопорушень з готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування.

За результатами виконання дослідницької роботи на основі аналізу нормативно-правових актів і практики їх реалізації, теоретичного осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції, врахування аналітичних матеріалів, сформульовано відповідні висновки щодо правових засад застосування юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування, надано пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення чинного законодавства України з досліджуваного питання.

Зроблено наступні узагальнення, висновки та пропозиції:

1. Безготівкові платежі є одним з основних способів розрахунків між суб'єктами господарювання як в нашій державі, так і в інших державах світу. Безготівкові розрахунки дають змогу значно скоротити кількість готівкових грошових коштів, що знаходяться в обігу в державі.

Порядок здійснення готівкових та безготівкових розрахунків суворо регламентований законодавством України. Проведення розрахункових платежів через банк зменшує рівень необхідності наявності готівки, що дає можливість концентрації в банку вільних грошових коштів для кредитування, забезпечує їх збереження та ефективне використання, оптимізує й пришвидшує грошовий обіг. Безготівкові розрахунки дають змогу суттєво знизити затрати обігу, пов'язані з грошовими платежами, мінімізувати кількість грошей, що знаходиться в обігу, забезпечити раціональне користування всіма тимчасово вільними коштами,

значно прискорити розрахунки, зокрема прискорити їх шляхом запровадження новітніх засобів електронного зв'язку. Осучаснено контроль за проведенням розрахункових розрахунків, зокрема затвердженням нового порядку ведення реєстру екземплярів реєстраторів розрахункових операцій. Осучаснення потребують і відповідальність за порушення у сфері здійснення готівкових та безготівкових розрахунків.

2. Проаналізовано новації законодавства у сфері застосування реєстраторів розрахункових операцій. У 2020 році обов'язок щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій буде покладено на нових суб'єктів: платників єдиного податку II - IV груп, незалежно від обраного виду діяльності за умови, що обсяг доходу у таких суб'єктів протягом календарного року перевищує 1 млн грн. Якщо ж обсяг є меншим, то залежно від виду діяльності запровадження реєстраторів розрахункових операцій здійснюється поступово.

3. Визначено основні види правопорушень, що вчиняються у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування. А також, проаналізовано норми адміністративного та фінансового права щодо відповідальності за порушення означеної сфери.

Так, адміністративна відповідальність застосовується за порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг; за порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів.

Фінансова відповідальність застосовується за порушення порядку проведення розрахунків із застосуванням РРО, встановленого ст. 3 Закону про РРО, а також за порушення касової дисципліни. Наприклад, - невикористання при здійсненні розрахункових операцій у випадках, визначених Законом про РРО, РК або використання незареєстрованої належним чином РК чи порушення

встановленого порядку її використання, або не зберігання РК протягом встановленого строку; Невиконання друкування контрольної стрічки або її не створення в електронній формі на РРО, або спотворення даних про проведені розрахункові операції, інформація про які міститься на контрольній стрічці, створеній в електронній формі; Проведення розрахункових операцій через РРО без використання режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості та ін.

4. До новацій законодавства України у зазначеній сфері слід віднести також те, що змінено суб'єктів державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Так державне регулювання у зазначеній сфері здійснюють Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (зокрема їй перейшли повноваження щодо накопичувальної пенсійної системи) та Національний банк України щодо інших небанківських фінансових установ. Отже, зазначені суб'єкти належать і до суб'єктів, які набудуть права у 2020 році застосовувати санкції до порушників законодавства у сфері готівкових, безготівкових розрахунків, фінансового моніторингу. Принагідно слід зазначити, що з 07.02.2019 НБУ наділений правом проводити ревізії в касах юридичних осіб, які мають право на підставі ліцензій здійснювати операції готівкового обміну валют.

5. Аналіз положень Кримінального кодексу України дає можливість зазначити наступне. Кримінальна відповідальність у сфері безготівкових розрахунків може наступати за такі, передбачені КК, злочинні діяння: незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків (ст. 200 КК); легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст.209 КК); умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209-1 КК).

6. Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції, зокрема, банки, платіжні організації, гральні заклади, ломбарди, підприємства і об'єднання зв'язку, інші некредитні організації, які здійснюють переказ грошових коштів.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: центральні органи виконавчої влади, зокрема НБУ, який виконує функції регулювання та нагляду за діяльністю банків та інших небанківських фінансових установ, що забезпечують здійснення фінансових операцій; Державна служба фінансового моніторингу України, Національна комісія з цінних паперів фондового ринку.

7. Визначено та обґрунтовано можливі напрямів подальшого удосконалення правових засад регулювання правових відносин у сфері розрахунків.

Дослідження, показало, що правове регулювання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків та грошово-касового обслуговування здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак стверджувати, що відповідне законодавство становить єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за повнотою нормативно-правового регулювання таких відносин зокрема, представники економічної та юридичної науки не беруться.

Також, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що запобігання та протидія таким правопорушенням починається на державному рівні, за умов, коли держава створює сприятливі умови для функціонування системи грошового обігу. Якщо створювані умови не сприятливі (у даному випадку ми говоримо про нормативно-правове поле), то автоматично створюються передумови для появи правопорушень.

Пропонуємо, внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо розмежування у застосування адміністративної відповідальності між Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у зв'язку з переходом до них повноважень щодо державного регулювання у сфері ринків небанківських фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Безклубий І., Пафик О. Поняття безготівкових розрахункових відносин. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 1. С. 19-21.
3. Буркун О. Відповідальність за порушення у сфері готівкового обігу. Аудиторська фірма «Курсор-Аудит». URL: <http://www.cursor-audit.com/page/vidpovidalnist-za-porushennja-u-sferi-gotivkovogo-obigu>.
4. Васюренко О. В. Банківські операції. К. 2002. 255с.
5. Ващенко Ю.В. Банківське право. Фінансова відповідальність за правопорушення в сфері готівкових розрахунків. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2769/14/>.
6. Відповідальність суб'єктів господарювання за неоприбуткування готівки у касах. 05 лютого 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в рамках справи № 813/3701/16, адміністративне провадження №К/9901/36570/18 (ЄДРСРУ № 79638070) досліджував питання щодо правових засад застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також штрафних санкцій. URL: <https://alibi.dp.ua/907-vidpovidalnist-sub-ektiv-gospodaryuvannya-za-neopributkuvannya-gotivki-u-kasakh>.
7. Відповідальність за порушення у сфері використання РРО. Бухгалтер 24 - Інформаційний Бізнес Портал. URL: <https://www.buh24.com.ua/vidpovidalnist-za-porushennya-u-sferi-vikoristannya-rro/>.
8. Відповідальність за порушення у сфері застосування РРО та ЕПЗ. Податки та бухгалтерський облік. № 24. 2017. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2017/march/issue-24/article-26144.html>.
9. Відповідальність підприємця за порушення готівкових лімітів. Газета «Консультант частного предпринимателя». №11. 2018. URL:

<http://kchp.com.ua/dlja-vseh-dlja-chastnuh-predprinimateley/v-dpov-daln-st-p-dpri-mcja-za-porushennja-got-vkovih-lim-t-v.html>.

10. Відповідальність за перевищення граничної суми готівкових розрахунків. Щоденний бухгалтерський огляд. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-otvetstvennost-za-prevyshenie-predelnoj-summy-nalichnyh-raschetov>.

11. Воронова Л.К. Фінансове право України : підручник. К.: Прецедент : Моя книга. 2006. 448 с.

12. Волощук Р. Є. Система адміністрування податків: сутність та структура. URL: [Voloschuk-PDF- XChangeViewer](#).

13. Гетманцев Д.О. Юридична відповідальність за податкові правопорушення : наук.-практ. посіб. / Д. О. Гетманцев, Р. В. Макарчук, Я. С. Толкачов ; Нац. шк. суддів України, Юрид. компанія «Jugimex». – Київ : ЮрінкомІнтер, 2015.–748 с.

14. Голосніченко І. П., Голосніченко Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб та інтересів при встановлені на законодавчому рівні. URL: http://afgp.kpi.ua/sites/default/files/11%20-%201_9_%20-%2025.pdf.

15. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV із змін.: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

16. Єлезаров О.П. Особливості здійснення безготівкових розрахунків за чинним законодавством України. Держава та регіони. Серія: Право, 2013. № 4 (42). С. 38-43.

17. Єлезаров О.П. Розвиток нормативно-правового регулювання безготівкових розрахунків. *Visegrad Journal on Human Rights*. №2. 2014. С. 122-127.

18. Застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки. Бухгалтер 911. URL: <https://buhgalter911.com/spravochniki/otvetstvennost-shtrafnye-sankcii/zastosuvannya-shtrafnih-sankciy-950845.html>.

19. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

21. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст.133.

22. Костюнік О. В., Побережна В. В. Основні проблеми організації безготівкових грошових коштів в Україні. Агросвіт. №9. 2016. С. 51-55.

23. Костюнік О. В., Побережна В. В. Перспективи використання безготівкових розрахунків в Україні. Гроші, фінанси і кредит. Вип. 11. 2016. С.713-718.

24. Кравчук О. Проблеми фінансово-правового регулювання відносин у сфері застосування реєстраторів розрахункових операцій. Підприємництво, господарство і право. Фінансове право. 2017. №8. С. 139-144.

25. Кравчук О. О. Точки дотику адміністративного позовного провадження і судового провадження у справах про адміністративні правопорушення. Вісник Вищого адміністративного суду України. 2016. № 2. С. 17-20.

26. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III із змін. URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

27. Кучерявенко М. П. Податкове право України: підручник. Х.: Право, 2012. 528 с.

28. Марченко В. Б., Легкова М. Ф. Податкове право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2013. — 225 с.

29. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс : [підручник]. К. : Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

30. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Х.: Право. 2009. 184 с.

31. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

32. Подцерковный О.П. Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине: монографія. Одесса: Студия «Негоциант», 2005. 308 с.

33. Про затвердження форми довідки про подану декларацію про майновий стан і доходи (про сплату або про відсутність податкових зобов'язань) та Порядку її оформлення і видачі: Наказ Міністерства фінансів України від 13.06.2017 р. № 568, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 10.07.2017 № 893/30707. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0839-17>.

34. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Закон України від 6 липня 1995 № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80>.

35. Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів. Постанови КМУ від 29.09.2010 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2010-%D0%BF>.

36. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. Постанова правління НБУ від 29.12.2017 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

37. Про кіберзлочинність. Конвенція 23.11.2001 р. (ратифікована Україною 07.09.2005р.) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU01209.html

38. Про Національний банк України. Закону України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/>

39. Про організацію перевірок у 2017 році: Лист Державної фіскальної служби України від 17.01.2017 №1005/7/99-99-14-03-03-17. // Офіційний портал Державної фіскальної служби України URL <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatkoviy-kontrol/listi-dps/print-282091.html>.

40. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні. Закону України від 05.04.2001 №2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.

41. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004. № 22. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

42. Постанова від 05 листопада 2018 року у справі №803/780/17 (адміністративне провадження №К/9901/40827/18). Верховний суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/803_780_17_k_9901_40827_18.

43. Правове регулювання безготівкових рахунків в Україні. Банківське право України. URL: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/bankivske-pravo-ukraieni/pravove-reguluvanna-bezgotivkovih-rahunkiv-v-ukraieni>.

44. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>.

45. Поліщук С.В. Безготівкові розрахунки в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1663>.

46. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Проект Закону України. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI00019A.html

47. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 20.09.2019 р. № 128-IX// Офіційний Вісник України від 01.11.2019 р., № 84.

48. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг: Закон України від 20.09.2019 р. № 129-IX // Офіційний Вісник України від 01.11.2019 р., № 84, стор. 108, стаття 2831

49. Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті. Постанова Правління НБУ від 16.08.2006 № 320. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06>.

50. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

51. Про обіг векселів в Україні : *Закон України* від 05.04.2001 № 2374-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>

52. Про банки і банківську діяльність. *Закону України* від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

53. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України. Положення КМУ від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>.

54. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. *Закон України* 14.09.2014 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1702-18>.

55. Про затвердження порядків щодо реєстрації реєстраторів розрахункових операцій та книг обліку розрахункових операцій. Наказ Міністерства фінансів України від 14.06.2016 № 547. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0918-16>.

56. Рибченко М.Ф. Оптимізація системи безготівкових розрахунків. *Фінанси України*. 2012. № 13. С. 58-64.

57. Розрахункові та касові операції та застосування РРО: відповіді на запитання. Асоціація «Українські електроніка, комп'ютери, касові апарати». По матеріалам ДФС у Черкаській області. URL: <http://www.uekka.org.ua/novina/rozrahunkov%D1%96-ta-kasov%D1%96-operac%D1%96yi-ta-zastosuvannya-rro-v%D1%96dpov%D1%96d%D1%96-na-zapitannya.html>.

58. Симов'ян С.В. Розвиток системи безготівкових розрахунків як превентивна форма протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 28. 2004. С. 28-32.

59. Сударенко О. В. Державні податкові інспекції як суб'єкти податкових правовідносин. Poland. International Scientific Conference «Science of the XXI century: problems and prospects of researches» august 17, 2017. Warsaw, Poland, Vol.5. P. 48-54.

60. Сударенко О. Податок – категорія фінансового права. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 56–67.

61. Сударенко О. В. Право органів державної податкової служби на перевірку. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Політологія. Соціологія. Право: Зб наук праць. Том 2. 2011. С.159-163.

62. Сударенко О. В. Щодо принципу мовчазної згоди у податковому законодавстві // Medzinárodná vedecká konferencia. «Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov». Faculta práva, Bratislava, Slovenská republika. 27-28 novembra 2015 r. С. 185-188.

63. Усенко Р.А. Фінансові санкції за законодавством України : монографія / Р.А. Усенко ; відп. ред. Д.М. Лук'янця. К.: Дакор, КНТ, 2014. 168 с.

64. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 6 грудня 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63323280>.

65. Фінансові санкції за податкові правопорушення/ URL: <https://uk.wikipedia.org>

66. Хайлова Т.В., Кувшинчікова А.С. Деякі питання безготівкових розрахунків і шляхи їх вирішення. Економіка та право. №1. 2014. С. 103-106.

67. Хівренко О. Відповідальність за порушення у сфері готівкових і безготівкових розрахунків. Вісник. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8717>.

68. Хівренко О., Ярмолівський Ю. Порушення у сфері розрахунків. Вісник. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9146>.

69. Шемшученко Ю. С. Повноваження. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 4: Н-П. [голова редкол. Ю.С. Шемшученко]. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2002. 717 с.

70. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV із змін. URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

71. Центр обслуговування ДПІ у Шевченківському районі ГУ ДФС у м. Києві – до послуг платників податків. // Офіційний сайт Шевченківської районної державної адміністрації міста Києва. URL: http://shev.gov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=6017&Itemid=446.

72. Юртаєва К.В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні/ К.В. Юртаєва // Вісник Кримінологічної асоціації України, 2018, №2.- С.109-119.

73. Яськів Б.А. Роль та місце безготівкових розрахунків у системі грошового обігу. Держава і регіони. Серія: Право 2015. 4 (50). С. 42-47.